

**ПОШУК ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВУЗІ***О.Д. ЛАВРИК**(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)*

Анотація. На основі попереднього науково-педагогічного досвіду запропоновані шляхи підготовки майбутніх учителів географії у методологічному, науковому та організаційно-виховному напрямках.

Ключові слова: вчитель, навчання, географічні дисципліни

Сучасні складні умови переходу до Болонського процесу в Україні, на які накладаються економічна та демографічна кризи, зумовлюють постійний пошук ефективних шляхів підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах. Нова генерація студентів вимагає нових підходів у оцінюванні їхніх знань, подачі матеріалу, консультуванні тощо. Формування кваліфікованого педагога-географа вимагає неабияких зусиль від викладача у вузі. Поєднання аудиторних занять з проведенням навчально-польової практики в природі накладає певну специфіку на постать співробітника кафедри географії. Адже зараз він повинен бути компетентним педагогом, мудрим вихователем, активним організатором, аналітичним науковцем і передбачливим менеджером.

На нашу думку реалізацію пошуку ефективних шляхів підготовки майбутніх учителів географії варто здійснювати у кількох напрямках: методологічному, науковому та організаційно-виховному. Детальніше реалізацію вказаних напрямків розглянемо на прикладі викладання географічних дисциплін на кафедрі загального землезнавства та геології в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Методологічний напрям передбачає використання інноваційних методів навчання. Їх немає потреби аналізувати і ще раз про них повторювати. Якщо сконцентрувати свою увагу саме на викладанні географічних дисциплін, то варто зразу ж згадати про комп'ютерні технології. Використання ЕОМ та інтернет-мережі розширює можливості навчального процесу, забезпечує нові шляхи подання інформації, дає можливість для випробування власних ідей та проєктів. Комп'ютерні технології суттєво поліпшують доступ до потрібної інформації, реалізують можливість дистанційного навчання, підвищують ефективність та мотивацію, спрощують процес оцінювання знань студентів. Як відомо за обсягом інформації Інтернет випереджає всі сучасні джерела, найчастіше з «Всесвітньої павутини» можна взяти таку інформацію, яку з інших носіїв отримати дуже складно. Тому вже на першому курсі кожного студента треба спрямовувати на роботу в комп'ютерному класі або з власним ПК і Wi-Fi.

З самого першого заняття викладання певної географічної дисципліни студентам запропонований перелік сайтів з безкоштовним банками книг та інформації на географічну тематику, які вони можуть використати для підготовки індивідуальних науково-дослідних завдань та самостійної роботи. Серед них:

- <http://adventure.hut.ru/general/index.html/>;
- <http://geo.1september.ru/>;
- <http://geografia.ru/>;
- <http://geografica.net.ua/>;
- <http://geography.about.com/>;
- <http://geo-tur.narod.ru/>;
- <http://nature.worldstreasure.com/>;
- <http://www.rgo.ru/>;
- <http://www.twirpx.com/>.

Звичайно «настільною» програмою для кожного студента-географа повинна стати безкоштовна, вільно-завантажувана програма «Google Earth» що відображає віртуальний глобус. Завдяки засобам такої програми можна вивчати географічну номенклатуру, спостерігати особливості циркуляції повітряних мас, вимірювати відстані між об'єктами, прокладати потрібні маршрути тощо. Досконало засвоївши особливості цієї програми, студенти, які виконують кваліфікаційні роботи, легко зможуть створювати власні карти засобами звичайної векторної графіки у Ms Word або CorelDRAW.

Науковий напрям повинен також стимулювати студентів до навчання. Зрозумілим є той факт, що лише студенти і магістранти, які здатні до аналітичного мислення, вміють синтезувати, порівнювати інформацію та використовувати її на практиці, можуть стати фахівцями своєї справи. У зв'язку з цим керівництво кафедри намагається зорієнтувати викладачів та студентів під час написання курсових, дипломних та магістерських робіт за такими розробленими науковими напрямами: землезнавчі дослідження та їх історія розвитку; водні природно-антропогенні ландшафти України; банк і бази даних географічних напрямів. Кожна кафедра географічного спрямування сама розробляє свої напрями і може залучати студентів до їх реалізації. Нижче коротко розглянемо аргументацію співробітників нашої кафедри щодо розробки вказаних географічних напрямів.

Землезнавчі дослідження та їх історія розвитку. Історія науки і техніки – одна з найважливіших галузей знання. Вона має не лише важливе практичне значення, а й освітнє та виховне. Вивчаючи історію природничої науки і техніки, сучасні вчені-дослідники природи та практичні працівники дістають можливість освоїти й критично використати величезний досвід наукової і виробничої діяльності багатьох поколінь видатних вчених, інженерів та винахідників минулого.

На жаль, окремі сучасні вчені скептично ставляться до вивчення історії науки і техніки. Безумовно, що головне завдання вченого – шукати нове. Однак дуже важливим є і зміцнення «старого», очищення фундаментальних відкриттів і положень науки від усього наносного. Природнича історія може навести безліч прикладів, коли «старе» стало ключем до «нового».

Написати історію найважливіших галузей географічної науки, яка визначає технічний прогрес – відповідальне, почесне та першочергове завдання істориків географії на сучасному етапі розвитку науки в Україні.

Водні природно-антропогенні ландшафти України. Упродовж другої половини ХХ ст. натуральна річкова мережа України була кардинально змінена внаслідок антропогенного впливу людини. Будівництво в долинах річок ставків, водосховищ, гідроелектростанцій; осушування боліт Полісся; прокладання зрошувальних каналів у степу; розробка корисних копалин відкритим способом у схилах долин; створення різноманітних відстійників призвели до зарегульованості річкового стоку, зміни водного балансу, падіння рівня підземних і ґрунтових вод, зникнення окремих водних екосистем та виникнення низки екологічних проблем. В результаті на початку нового тисячоліття ми можемо спостерігати докорінно новий тип річкової мережі – антропогенний.

В умовах погіршення стану навколишнього середовища, сучасної аридизації клімату та виникнення дефіциту води – цей напрям дослідження буде вельми актуальним. На наш погляд, просторово-часовий аналіз господарського освоєння долин річок, дослідження ландшафтної структури антропогенної річкової мережі, розгляд особливостей функціонування парадинамічних і парагенетичних зв'язків у басейнових системах, розробка заходів раціонального використання водних ресурсів сприятимуть поліпшенню, відтворенню та охороні водних ландшафтів України загалом.

Банк і бази даних географічних напрямів. Стосовно цього наукового напрямку, хотілося акцентувати увагу на тому, що кожний науковець, виробничник чи студент, починаючи вивчати певну проблему в тій чи іншій галузі науки, стикається з труднощами, які пов'язані з пошуком у бібліотеках, фондах та архівах інформаційного забезпечення по своїй темі дослідження. На наш погляд, створивши такий «Банк і бази даних», який сприятиме полегшенню кропіткої праці та зекономить час дослідників.

В умовах лавиноподібного зростання кількості наукової інформації лишень доступ до реферативних баз дозволяє дослідникові в режимі реального часу стежити за станом наукового пошуку в його сфері. Сучасний учений, який працює в науково-дослідній або науково-навчальній

установі вже не мислить своєї роботи без можливості постійного доступу до реферативних баз Web of Science, SCOPUS чи INSPEC, і без оперативного доступу до повних текстів знайдених через ці бази даних потрібних йому публікацій.

Створені банк і бази даних у галузі географії в Україні будуть значним доповненням до природничих вже існуючих в НАН України (банк і бази даних морських геологічних досліджень – 2700 різномірних наукових праць і т. п.)

Організаційно-виховний напрям спрямований на формування цілеспрямованого педагога-географа, який зможе у майбутньому збудувати міцний шкільний колектив на базі краєзнавчого або туристичного гуртка. Саме такі уміння та навички виробляються під час літніх навчально-польових практик з географічних дисциплін. Майбутній учитель географії повинен добре знати сучасний стан географічної оболонки в цілому та окремих ландшафтів, тенденції їхнього розвитку, а також вміти проводити спостереження за окремими геокомпонентами природи, вести польові стаціонарні та маршрутні економіко-географічні дослідження і спостереження.

Головною метою навчально-польових практик є закріплення і поглиблення знань, набутих студентами під час теоретичних занять з таких дисциплін таких, як «Геологія», «Метеорологія і кліматологія», «Гідрологія», «Геоморфологія», «Загальне землезнавство», «Картографія з основами топографії», «Географія населення», «Основи промисловості сільськогосподарського виробництва і транспорту», «Фізична географія України», «Географія материків і океанів», «Соціальна та економічна географія України», «Фізична географія материків і океанів» «Краєзнавство і туризм», «Економічна і соціальна географія зарубіжних країн». У процесі польової практики студенти можуть зібрати матеріал для виконання курсових та дипломних робіт з географічних дисциплін.

Програми польових практик з географічних дисциплін передбачають:

– формування в студентів певних навичок і умінь оцінки сучасного стану довкілля, визначати природні особливості, характерні для різних природних зон, складати комплексну фізико-географічну характеристику місцевості, визначати особливості антропогенного впливу («Фізична географія України», «Соціальна та економічна географія України», «Фізична географія материків і океанів» «Економічна і соціальна географія зарубіжних країн», «Географія населення», «Основи промисловості сільськогосподарського виробництва і транспорту»);

– формування навичок і умінь роботи з сучасними приладами для спостереження за погодою, проведення гідрометричних вимірів та спостережень, опису сучасних форм рельєфу, проведення картографічного знімання місцевості («Загальне землезнавство», «Картографія»);

– вивчення ендодинамічних та екзодинамічних процесів, дослідження умов утворення мінералів та гірських порід («Геологія»);

– вивчення на місцях різних типів та елементів територіальної структури в окремих регіонах України та ознайомлення з територіально-виробничим комплексом того чи іншого таксономічного рангу й основними методами його вивчення («Соціальна та економічна географія України», «Економічна і соціальна географія зарубіжних країн»).

Польову практику варто проводити різними маршрутними варіантами, залежно від підготовки студентів та можливостей організації виїзду учасників практики за межі області. Як правило кожний географічний факультет виробляє свою стратегію проходження навчально-польових практик. Основна ідея в проведенні практик нашої кафедри – це охоплення території всієї України. Сучасний географ повинен бачити гірські країни Карпат і Криму, природні зони мішаних хвойно-широколистих лісів, лісостепу та степу. Оскільки навчальним планом передбачена практика з I по IV курси важливо упродовж цих років поступово розширювати її ареал. Так, на першому курсі студенти можуть проходити практику у межах бази вузу, що розташовується на території адміністративної області. Це дасть змогу підготовувати недосвідчену молодь до організації життя та побуту в поході. З кожним наступним роком маршрути і тривалість практик можуть збільшуватись.

Викладений матеріал не є остаточним і потребує подальший аналітичний огляд та розвиток. Кожен охарактеризований напрям може бути доповнений новими ідеями та технологіями. Органічне

поєднання методологічного, наукового та організаційно-виховного напрямів дасть змогу сформувати високоосвіченого вчителя географії, який у своїй майбутній діяльності буде готовий не лише до ретрансляції знань школярам, а й до критичного мислення та здатності приймати правильні рішення у різних виховних ситуаціях.

Література

1. Краєзнавство і туризм [Текст]: навчальний посібник / О.В. Тімець. – К.: Знання. – 1999. – 120 с.